

ЛЕМІШ Н.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ПРАВЛІННЯ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

У статті досліджено особливості побудови, функціонування та процес реорганізації структури Чернігівського губернського правління протягом першої половини ХІХ ст. як основної ланки органів державного управління Чернігівською губернією.

Регіональна своєрідність приєднаних до Російської імперії територій Лівобережної України під загальною назвою Малоросійського генерал-губернаторства вимагала відмінного від центру способу управління та створення управлінських структур на місцях, які б дали змогу вищим органам влади всебічно контролювати, а в кінцевому результаті - асимілювати ці "особливі землі". Саме така регіональна специфіка управління та створення відповідних адміністративних установ, притаманних цим регіонам, не знайшло достатнього висвітлення до цього часу.

Мету цієї статті авторка вбачає у визначенні особливостей структури Чернігівського губернського правління; обґрунтуванні відмінностей в організації державного управління губернськими адміністративними установами на українських землях, що входили до складу Російської імперії у першій половині ХІХ ст.

Зазначена мета зумовлює наступні завдання: охарактеризувати стан дослідженості обраної теми; проаналізувати нормативно-правове регулювання роботи Чернігівського губернського правління; визначити особливості побудови досліджуваної установи і процесу підбору штату чиновників.

Слід відзначити наукові дослідження, які лише частково висвітлюють питання створення та функціонування адміністративних установ губерній, що були, наприклад, суто російськими територіями, чи перші розвідки, присвячені дослідженню адміністративних процесів у Малоросійському генерал-губернаторстві, в цілому без конкретизації щодо рівня губерній. Так, В.С. Шандра в монографії "Генерал-губернаторства в Україні: ХІХ - початок ХХ століття" наводить характеристику Малоросійського генерал-губернаторства на тлі становлення й розвитку генерал-губернаторської форми управління в Російській державі першої половини ХІХ ст.; подає політичну й персональну характеристику генерал-губернаторів, впливових російських сановників, які формували механізми взаємодії місцевих і центральних органів та визначали умови перебування цього регіону в імперії; наводить особливості в управлінні Малоросією [28]. Діяльність генерал-губернаторів та, відповідно, історичний розвиток інституту генерал-губернаторства на теренах земель сучасної України дослідниця розглядає на основі знайдених та опрацьованих архівних документів та архівних описів як вторинної документної інформації. Але ступінь збереженості зазначених архівних

Леміш Наталія Олександрівна - кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Конотопського інституту Сумського державного університету

документів виявився неоднаковим. Саме Малоросійське генерал-губернаторство та його органи державного управління виявились найменш дослідженими з причин, як зазначає сама дослідниця, “втрати архіву Канцелярії малоросійського генерал-губернатора” [29]. Це дає підстави для більш глибокого аналізу управлінських процесів в органах державної влади Чернігівської губернії у першій половині XIX ст. як складової, що входила до Малоросійського генерал-губернаторства. Досить повне збереження документів у фондах Державного архіву Чернігівської області не тільки губернського рівня, але й генерал-губернаторського та службових документів вищих державних установ дає можливість для ґрунтовного аналізу процесів становлення та поступової реорганізації адміністративних установ від міністерств і відомств до регіонального рівня - губерній - та підпорядкованих ним установ.

Зацікавлення темою історії державних інститутів Росії першої половини XIX ст. і методів їх функціонування виникло, на думку сучасних дослідників, у кінці 50 - 70-х років XIX ст. через проведення в цей час масштабних державних реформ [15, с. 5]. Розгляду губерній як основної адміністративної одиниці Російської імперії XIX ст. присвячено дослідження О.В. Лохвицького “Губерния и ее земские и правительственные учреждения” [14]. Дослідник звертає увагу на ступінь підпорядкованості та залежності гілок державної влади. Досліджуючи особливості побудови вертикалі влади, автор зупиняється на показі взаємозв’язків Сенату, Міністерства внутрішніх справ та губернського правління.

Історичним джерелом документального характеру (на основі аналізу законодавчої бази) став “Исторический обзор развития административно-полицейских учреждений в России”, підготовлений за розпорядженням міністра внутрішніх справ чиновником з особливих доручень Є.Н. Анучиним [1]. Автор упорядкував зібрані “особым Совещанием” (організованим у 1870 р. при “Комиссии о губернских и уездных учреждениях для разбора и издания материалов” при Міністерстві внутрішніх справ) офіційні документи з метою історичного огляду адміністративно-полицейських установ “с Учреждения о губерниях 1775 г. до настоящего времени”, тобто до другої половини XIX ст. Слід наголосити, що автор завдання своєї роботи вбачав не просто в описі історії існування владних структур держави, а намагався пояснити причини тих чи інших негативних явищ під час їх реорганізації (“преобразований”) у першій половині XIX ст. Серед основних проблем автор також називає причини “упадка губернского правления” до середини XIX ст. [1, с. 110].

О.Д. Градовський у третьому томі праці “Начала русского государственного права” предметом своєї уваги обирає огляд загального стану розвитку органів місцевого управління Російської імперії XIX ст. та визначає рівень впливу загальнодержавних процесів реформування на них. Науковець кардинально заперечує можливість існування в Російській імперії “особливих регіонів”, але правильно формулює мету централізації влади - “обрусить разные местности” [3, с. 338]. Для виконання цього завдання, вважає О.Д. Градовський, потрібно “обращаться с ними также, как с русскими областями - “изгнать все “местные условия” [3, с. 338].

Історія місцевого управління в Російській імперії першої половини XIX ст. не отримала досить широкого висвітлення в радянській та вітчизняній історіографії. Серед сучасних досліджень загальнодовідковий характер

насить праця М.П. Єрошкіна “История государственных учреждений дореволюционной России” [13]. Автор висвітлює лише структуру місцевих державних установ, не торкаючись питань щодо принципів та методів функціонування органів місцевого управління, не аналізуючи змісту напрямів їх діяльності.

На розгляд системи місцевого управління XIX ст. звертає увагу О.В. Морякова [15], зазначаючи причини незадовільного стану їх роботи. Основною серед таких причин, дослідниця називає сам існуючий принцип роботи губернських правлінь, за яким будь-яка адміністративна робота набувала формального характеру, без усвідомлення міри відповідальності за її оперативне та якісне виконання [15, с. 57-63].

Питання організації роботи Чернігівського губернського правління частково отримали своє висвітлення в статті Р.Б. Воробей [2]. Авторка досліджує період другої половини XIX ст., зупиняючись на аналізі побудови Чернігівського губернського правління у пореформений період, процедурі розгляду справ у загальному присутствії губернського правління, процесі передавання документів на збереження тощо.

Отже, більшість досліджень направлені на фрагментарний аналіз загальних моментів організації державного управління.

Аналіз змісту обов’язків, що покладалися на установи губернського рівня, знаходимо у працях О.Д. Градовського, де серед першочергових автор визначає виконання завдань “по содействию всем другим управлениям в исполнении законов и понуждению всех подчиненных мест к отправлению их должностей” [4, с. 175]. Основною адміністративною одиницею місцевого рівня визнавалось губернське правління, що знаходилось у підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ і мало повноваження керувати всією губернією. Це була одночасно виконавча, поліцейська та розпорядча установа, що оприлюднювала закони, укази, “учреждения”, повеління та накази імператора, Сенату та інших державних інституцій [26, с. 184]. Губернське правління на початок XIX ст. було основною ланкою, що представляла, з одного боку, владу на місцях, а з другого - виступала тим виконавчим органом, через який здійснювала управління вища державна влада імперії взагалі.

Структура Чернігівського губернського правління в перше десятиліття XIX ст. зберігала традиції колезької форми управління. Навіть із прийняттям “Учреждения для управления губернией” (1775 р.) загальноімперські узаконення, введені ним, не розповсюджувалися повною мірою на Малоросію аж до початку XIX ст., що визнавалось відповідними нормативними актами: “О нераспространении Учреждения о губерниях на Малороссию” (1775 р.) [22], “Образование в трех Малороссийских губерниях присутственных мест по Учреждению о губерниях, оставляя производство в оных дел, на основании их прежних прав и привилегий” (1781 р.), “О составе Присутственных мест в губерниях” (1801 р.) [23]. Як свідчить “Список о канцелярських чинах и служителях, назначенных в Малороссийское губернское правление для будущих учреждающихся в установлении губернии мест” (1801 р.) [9, арк. 13], первинний поділ за видами діяльності в органах державної влади Чернігівської губернії здійснювався лише на основі назви посади, без розподілу їх відповідно до виконуваних обов’язків

за певними структурними підрозділами (відділеннями та столами).

Чернігівське губернське правління входило до системи Міністерства внутрішніх справ, формально підпорядковується безпосередньо Сенату, фактично - губернатору, який очолював його. На Чернігівське губернське правління покладалися такі основні функції: обнародування указів Сенату та інших центральних органів царського уряду; нагляд за адміністративно-поліцейськими, фіскально-фінансовими, судовими органами державного управління. Специфічною особливістю структури адміністративних установ Чернігівської губернії було створення у складі Чернігівського губернського правління будівельної експедиції (1804 - 1832 рр.) [24] з метою “обустройкі городов по высочайше конфирмованным планам” [16, с. 190]. У цій експедиції створювалися документи, що містили відомості про кількість будівель, які споруджувалися в Чернігівській губернії, ціни на будівельний матеріал та робочу силу. Також знаходилися книги реєстрації коштів, асигнованих на спорудження державних будівель, листування з питань дозволу ремонту й будівництва гімназій, повітових училищ тощо [5, с. 41].

Право призначення на посади до Чернігівського губернського правління надавалося генерал-губернаторові, відповідно до набуття чинності ще наприкінці XVIII ст. розпорядження, за яким “канцелярских чиновников и служителей во все губернские места определяют генерал-губернаторам” (1783 р.) шляхом коригування відповідно до “различия состава” губернських адміністративних установ [7, арк. 25].

Класифікацію “люду, що служить” ввів ще “Табель о рангах” від 24 січня 1722 р., за яким “родовитость” не бралася до уваги при призначенні на посаду та проходженні служби [19]. Зазначений нормативний акт затверджував три роди державної служби - військову, статську та придворну, а також номенклатуру чинів до кожного з них та їх ієрархію (розподіл за 14-ма класами). Названий нормативний акт набрав чинності на території Малоросії лише 1763 р. за вказівкою імператриці Катерини II щодо включення “малоросійських чинів” в “Табель о рангах” [21]. У ст. 65 “Уставу о службе гражданской” наводиться опис ступенів, які дають можливість отримати чин на державній службі [25]. Розпис посад державної служби по класах від 14 до 5-го включно охоплював усі рівні державного управління в імперії. Згідно з указом “О расписании должностей гражданской службы по классам, от 14 до 5 включительно” (1835 р.) усі особи, які мали право посідати державні посади, були поділені на три розряди, відповідно до наявності та рівня атестатів:

- 1) ті, що мали атестат від вищих навчальних закладів;
- 2) ті, що мали атестат від середніх начальних закладів;
- 3) ті, що не мали атестатів взагалі.

Розуміючи, що управління має здійснюватися чиновниками, які повинні мати високі фахові знання, а отже й відповідний рівень освіти, уряд затверджує законодавчий акт: “К должностям, требующим юридических или других познаний, определяют таких только, кои окончили курс в общественном или частном училище” (1802 р.) [25]. Із набуттям чинності “Положения о производстве в ученые степени” (1819 р.) та підтвердження його “Уставом о службе гражданской”, виданим у “Своде законов Российской империи” 1842 р., наголошувалося, що “ученые степени открывают путь к поступлению на гражданскую службу” [25]. Особи, які, закінчили вищі

навчальні заклади, призначалися до служби, отримуючи одночасно відповідний класний чин. Студенти зараховувалися на службу з чином XII класу - губернського секретаря, кандидати - чином X класу - колезьким секретарем, магістри - чином IX класу - титулярними "советниками", доктори - чином VIII класу - колезькими асесорами. Найнижчий, XIV клас, але "табельний" чин, могли отримати особи, які закінчили гімназію, але зі знанням грецької мови.

Користуючись "Положенням...", Чернігівське губернське правління спиралося у роботі також на генерал-губернаторське "предписание": "О предоставлении преимуществ в определении на службу выпускникам гимназий, изучавшим законоведение" [8]. Якщо особа, що вступала на державну службу, не мала вищої освіти, то могла стати спочатку лише канцеляристом. Але й канцеляристи, відповідно до "Положения о канцелярских служителях" (1827 р.), поділялися на 4 розряди залежно від станового походження:

- 1) спадкоємці дворян;
- 2) діти місцевих дворян, купців першої гільдії та духівництва;
- 3) діти "приказнослужителей", купців II і III гільдій тощо;
- 4) діти міщан та "вообще людей, вышедших из податных сословий" [25].

Згаданий нормативний акт був спрямований на визначення переваг у службі за становою приналежністю. Але у 1856 р. питання про надання чинів знову було переглянуто. Для отримання наступного чину встановлювалися єдині строки незалежно від освіти та станової приналежності.

Вагомий внесок у поповнення освіченими чиновниками губернських установ Чернігівської губернії зробила також "Школа чистописцев", відкрита у Полтаві в 1823 р. за клопотанням генерал-губернатора М.Г. Рєпніна [17, с. 53]. Слід відзначити, що ця установа готувала канцелярських службовців для всієї Російської імперії, а особливо для "тех губерний, кои по отдаленности или другим причинам, имеют в канцелярских служителях большой недостаток" [18, с. 53].

Першими учнями такої школи були вихованці "вопитательных домов", направлені до Полтави із Смоленської, Калузької та Воронежської губернії. У цю школу зараховувалися хлопчики віком від 10 років. Одночасно вони мали вчитися у гімназії чи повітовому училищі. Тих вихованців, які проходили "школу чистописцев" та закінчували гімназію, призначали на службу старшими чи молодшими писарями, при чому більш здібні могли отримати місце помічника столоначальника. За отриману освіту потрібно було відслужити від 8 до 10 років, а по вислuzі можна було отримати чин обер-офіцера.

Посадовий склад ("штат") Чернігівського губернського правління на початок XIX ст. був таким:

- "губернский секретарь, регистратор правления;
- коллежские регистраторы: архивариус, поветчик, письмоводитель".

Наявність у штаті Чернігівського губернського правління посади "колезький реєстратор" на початок XIX ст. свідчить про вплив традиції колезької форми управління в установі в цілому та організації в ній процесу діловодства зокрема. Наявність такої великої кількості губернських та колезьких реєстраторів дає підстави для припущення, що на початок XIX ст. згадані установи мали поділ на певні структурні частини відповідно до "разделения

дел”, на реєстрацію яких потрібні були окремо визначені особи.

Зважаючи на таку реорганізацію місцевих адміністративних установ на початку XIX ст., до основного складу чиновників, за клопотанням чернігівського цивільного губернатора С.К. Вязьмітінова, долучаються чотири позаштатні посади: “титулярного советника, губернского секретаря, коллежского регистратора, провинциального секретаря” [10, арк. 14]. Слід відзначити, що загальноросійські найменування посад чиновників у Чернігівській губернії були чітко визначені лише після набуття чинності в 1831 р. указу “О присвоении присутственным местам Черниговской губернии и лицам, в оных служащим, наименований, определенных учреждением о губерниях для мест равных” [20].

Зміни у структурі адміністративних установ губерньського рівня, у тому числі Чернігівської губернії, було здійснено лише в 30-х роках XIX ст. Причини таких змін зумовлювалися відсутністю чіткої регламентації посадових обов’язків чиновників на губерньському рівні, що викликало незадовільне та несвоєчасне виконання розпоряджень вищого керівництва. За ініціювання Миколи I було прийнято рішення “обозреть весь круг занятый гражданских губернаторов и сократит настоящие формы делопроизводства, учредит для них правильный и удобный порядок” [11, арк. 1]. Відповідно, Міністерство внутрішніх справ розробило “Положение о порядке производства дел в Губернском правлении” (1837 р.) [11, арк. 177], згідно з яким канцелярія Чернігівського губерньського правління мала поділятися на чотири відділення [11, арк. 178].

Існували також рахунковий, газетний, ревізійний столи, ексекторська частина, креслярня на чолі з губерньським землеміром, архітектором і архіваріусом, губерньський архів та друкарня [5, с. 37]. Зазначеним нормативним актом чітко визначали назви штатних одиниць та коло їх обов’язків. За згаданим “Положением...” всі губернії були розділені на три розряди. Посадовий склад “присутствия” та канцелярії визначався штатами для кожного розряду. Кожним відділенням мав керувати один “советник” губерньського правління, вирішенням та формуванням справ - столоначальники, їх помічники, реєстратори та канцелярські “служители”. Кількість чиновників визначалася за штатом - “нормальним” чи “особенным” - та присвоєним губерньському правлінню розрядом.

Отже, питання упорядкування штатів та чітке визначення посадових обов’язків чиновників було врегульовано законодавчо лише наприкінці 30-х років XIX ст. Чернігівське губерньське правління за другим розрядом “нормальних” штатів, згідно із “Общим наказом гражданским губернаторам” (1837 р.), мало наступний штат канцелярії правління [11]: - правитель канцелярії 8 класу; старший помічник правителя канцелярії 9 класу (2 особи); молодший помічник правителя канцелярії (2 особи); чиновники з особливих доручень 8 і 9 класів; писарі.

Реформування 1837 р., як свідчить рапорт чернігівського цивільного губернатора П.І. Гессе, призвело до негативних наслідків в організації роботи адміністративних установ Чернігівської губернії. На початок 1841 р. в Чернігівському губерньському правлінні налічувалося більше 10,5 тисяч “нерешенных дел и незаслушанных бумаг” [12, арк. 61]. Губернатор вказує на дві причини такої ситуації:

1) недостатня кількість канцелярських “служителей” - “по состоянию Правления во 2-м разряде нормальных штатов далеко не соответствующем той многочисленности бумаг, какое поступает в Губернское Правление”;

2) недостатня кількість “советников” - “в течении почти всего 1838 г. в Губернском Правлении были только два советника” [12, арк. 61].

Остаточний процес реформування системи адміністративних установ завершився виданням “Учреждения губернских правлений” 1845 р., яке набувало чинності в 43 губерніях, в тому числі й Чернігівській, але “в виде опыта” [7, арк. 44]. Чернігівське губернське правління було поділене замість 4-х на 3 відділення та 10 столів. Відповідно до § 48 “Учреждения...” губернське правління мало право самостійно складати “расписание о разделении предметов по отделениям” [7, арк. 44]. Таке реформування передбачало чітко окреслену організацію роботи чиновників: для кожного із них були визначені посадові обов’язки, покликані забезпечити оперативність і злагодженість у роботі. Поділ канцелярії відбувався таким чином:

1-й стіл I відділення (1845-1917 рр.) мав обов’язки щодо комплектування кадрів для установ відомства Міністерства внутрішніх справ, а також організував зарахування до податного стану, присудження звання почесного громадянина, прийняття іноземцями російського підданства, дозвіл переходу в духовний сан.

2-й стіл I відділення (1845-1914 рр.) займався виконанням вироків судових установ, фінансовою ревізією підлеглих установ.

3-й стіл I відділення (1845-1865 рр.) відав розшуком осіб і майна, розглядом скарг про зловживання чиновників.

3-й стіл II відділення (1865-1917 рр.) здійснював нагляд за єврейським населенням.

4-й стіл II відділення (1845-1917 рр.) розглядав питання опіки, скарги населення на зловживання поліції.

5 стіл II відділення (1845-1917 рр.) відав питаннями, пов’язаними з церквою, стягненням грошових боргів. До створення лікарського відділення виконував медичний огляд осіб, які клопотали про пенсію.

6 стіл II відділення (1845-1917 рр.) опікувався міськими справами. Наприклад, розглядав листування про дозвіл на відкриття крамничок, торгівлю вином; винагородження міських жителів за землю, яка відійшла від них при плануванні міст; стягнення штрафів з міщан, купців, чиновників та інших міських жителів, дозвіл на продаж їхнього майна за борги; проведення в містах рекрутських наборів; відомості про кількість прийнятих рекрутів.

7-10 столи III відділення (1845-1917 рр.) здійснювали фінансовий нагляд за органами міського самоврядування, проведенням землемірних робіт; стягували штрафи та грошові борги, недоїмки державних і земельних зборів; відали затвердженням вироків міських товариств про збори громадських коштів і здійснювали нагляд за їхніми витратами.

Суворої регламентації набув процес розподілу чиновників за відділеннями та столами з визначенням їх повноважень та заробітної платні, зважаючи на наданий їм розряд. Так, I відділення канцелярії Чернігівського губернського правління з 3-ма столами, що до нього входили, відповідно до “Общего наказа...” (1837 р.) мало такий посадовий склад чиновників, виконувани обов’язки та оплату праці [7, арк. 336]:

Расписание писцов по разрядам, с назначением им определенных занятий и окладов жалованья, составленное на основании журналов губернского правления 20 декабря 1846 г. По I отделению:

Число	Чин	Какого разряда	Оклад жалования в месяц, рублей серебром
	По 1 столу		
1.	писец	1	9
2.	писец	2	6
3.	писец	2	6
4.	коллежский регистратор	3	5
5.	писец	3	5
	итого	5	31
	По 2 столу		
6.	губернский секретарь	1	2
7.	коллежский регистратор	2	6
8.	коллежский регистратор	3	5
9.	писец	3	5
	итого	4	25
	По 3 столу		
10.	писец	1	9
11.	писец	2	6
12.	писец	2	6
13.	писец	3	5
14.	писец	3	5
	итого	5	31

Отже, виходячи з вищезазначених даних, оплата праці, а також посадові обов'язки чиновників визначалися відповідно до їхнього розряду. Чиновники першого розряду мали оформлювати настольні реєстри, алфавіти справ, складати помісячні звіти. Чиновники, що мали другий розряд, займалися чистовою перепискою “представлений начальству”, а чиновники третього “нижшого” розряду переписували вихідні документи та фіксували справи у відповідних реєстраційних формах [7, арк. 337].

У структурі канцелярії губерньського правління була створена канцелярія “присутствия” у складі: старший секретар (керівник), 2 його помічники, з яких один керував ревізійним столом, інший був перекладачем, реєстратор з помічником та ексектор з помічником. У ревізійному столі здійснювалося спостереження за діловодством в установах повітів і в губерньському правлінні в цілому. Така реорганізація системи губерньського управління призвела до позитивних змін також і в організації діловодства аналізованих установ. Про це свідчить рапорт чернігівського цивільного губернатора П.І. Гессе від 19 січня 1846 р., надісланий генерал-губернатору О. Долгорукову, за яким відзначалося, що на 1 січня, відповідно до набуття чинності нового порядку, “не осталось за Губернским Правлением нерешенным ни одного дела и ни одной бумаги” [7, арк. 195].

Отже, реорганізація структури Чернігівського губернського правління як основної адміністративної установи Чернігівської губернії з колегіальною формою управління протягом першої половини XIX ст. залежала від зміни повноважень, що їй надавалися за цей час. Так, перші десятиліття XIX ст. відзначилися на структурі цієї установи впливом практики колезької форми управління, зберігаючи колегіальний спосіб керування формально до середини XIX ст., а фактично - до кінця 30-х років - часу законодавчого реформування, з переглядом повноважень губернатора та визнанням значно жорсткішої централізації влади.

Законодавчі ініціативи 20-х - 40-х років XIX ст. мали вплив на структурне розмежування частин канцелярії (поділ на відділення та столи), а також на більш конкретне визначення чиновницького складу, його посадових обов'язків. Штат установи не був постійним, а формувався з урахуванням способу вирішення найвагоміших на той час проблем. Зміни та новації, що стосувалися загального порядку роботи державних установ, особливостей організації процесів діловодства в них, запроваджені в часи створення міністерств, остаточно були оформлені та закріплені при створенні у 1830 р. "Полного собрания законов Российской империи" та з набуттям чинності у 1835 р. "Своду законов Российской империи".

Аналізуючи розпорядчі документи, збережені у фондах Державного архіву Чернігівської області, щодо використання адміністративними установами Чернігівської губернії зазначених зібрань законодавчих актів, можна констатувати, що на початок 40-х років XIX ст. вони повною мірою застосовували їх щодо управління губернією.

---

1. Ануцин Е. Исторический обзор развития административно-полицейских учреждений в России / Е. Ануцин. - СПб., 1872. - 350 с.

2. Воробей Р.Б. Організація архівної справи і діловодства у Чернігівському губернському правлінні в другій половині XIX ст. / Р.Б. Воробей // Сіверянський архів. - 2007. - Вип. 1. - С. 83-87.

3. Генеральный регламент или Устав, по которому Государственная Коллегия, також и все оных принадлежащих к ним канцелярий и контор служители, не только во внешних и внутренних учереждениях, но и во отправлении своего чина, подданейше поступать имеют от 28 февраля 1720 г. // Полное собрание законов Российской империи: собр. 1-е. - СПб., 1830 - Т. 6, № 3534. - С. 141.

4. Градовский А.Д. Начала русского государственного права. Т.3: Органы местного управления / А.Д. Градовский // А.Д. Градовский. Собрание сочинений. - СПб., 1883. - 350 с.

5. Державний архів Чернігівської області: путівник. - Чернігів: Деснян. правда, 2001. - 600 с.

6. Держархів Чернігівської обл., ф. 127, оп. 1, спр. 838, 565 арк.

7. Там само, спр. 845, 565 арк.

8. Держархів Чернігівської обл., ф. 127, оп. 13, спр. 1903, 495 арк.

9. Держархів Чернігівської обл., ф. 128, оп. 1, спр. 31, 96 арк.

10. Там само, спр. 31, 96 арк.

11. Там само, спр. 5875, 242 арк.

12. Там само, спр. 8426, 92 арк.

13. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России / Н.П. Ерошкин. - М., 1994. - 357 с.

14. Лохвицкий А.В. Губерния: ее земские и административные учреждения / А.В. Лохвицкий. - СПб., 1864. - Ч. 1. - 221 с.

15. Морякова О.В. Система местного управления при Николае I / О.В. Морякова. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1998. - 272 с.

16. Описи Лівобережної України кінця XVIII-початку XIX ст. - К.: Наук. думка, 1997. - 320 с.
17. Павловский И.Ф. К истории Малороссии во время генерал-губернаторства кн. Н.П. Репнина: очерки, материалы, переписки по архив. данным / И.Ф. Павловский. - Полтава, 1905. - 112 с.
18. Размежевание Черниговской губернии в XIX в. // Черниговский губернский вестник. - 1858. - № 37. - С. 1-2.
19. Табель о рангах всех чинов, Воинских, Сенатских и Придворных, которые в котором классе чины; и которые в одном классе, те имели по старшинству времени вступления в чин между собою, однако ж выше прочих, хотя б и старые кто в том классе пожалован был от 24 января 1722 г. // Полный свод законов Российской империи: собр. 1-е. - СПб., 1830. - Т. 4, № 3890. - С. 486.
20. Указ "О канцелярских служителях гражданского ведомства" от 14 октября 1827 г. / Полное собрание законов Российской империи: собр. 2-е. - СПб., 1830. - Т. 2, № 1469. - С. 895.
21. Указ "О пересмотре и исправлении действующих в Малороссии Статутов и законов" от 15 февраля 1863 г. // Полное собрание законов Российской империи: собр. 1-е. - СПб., 1830. - Т. 15, № 11205. - С. 650.
22. Указ "О преобразовании Тверской и Смоленской губернии на основании учреждения о губерниях" (1775 г.) // Полное собрание законов Российской империи: собр. 1-е. - СПб., 1830. - Т. 20, № 14400. - С. 311.
23. Указ "О составе Присутственных мест в губерниях" от 9 сентября 1801 года // Полное собрание законов Российской империи: собр. 1-е. - СПб., 1830. - Т. 26, № 20004. - С. 776.
24. Указ "Об учреждении при гражданских губернаторах Малороссийских губерний особенных экспедиций для простроения острогов и причих казенных зданий" от 2 января 1804 года // Полное собрание законов Российской империи: собр. 1-е. - СПб., 1830. - Т. 28, № 21292. - С. 316.
25. Устав о службе гражданской // Свод законов Российской империи. - СПб., 1842. - № 44, 45, 64, 65.
26. Учреждения для управления губерний от 7 ноября 1775 г. // Российское законодательство XI - XX вв. - М.: Юрид. лит., 1987. - Т. 5. - С. 167-295.
27. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX - початок XX століття / В.С. Шандра; НАН України, Ін-т історії України. - К., 2005. - 427 с.
28. Шандра В.С. Інститут генерал-губернаторства в Україні XIX - початку XX ст.: структура, функції, архіви канцелярій: автореф. дис. ... д-ра іст. наук.: 07.00.06 / В.С. Шандра; НАНУ, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. - К., 2002. - 39 с.
29. Шандра В.С. Малоросійське генерал-губернаторство. 1802 - 1856: функції, структура, архів / В.С. Шандра. - К.: Держкомархів України, 2001. - 356 с.

Лемиш Н.А.

Особенности построения, функционирования и реорганизации Черниговского губернского правления в первой половине XIX в.

В статье исследованы особенности построения, функционирования и процесс реорганизации структуры Черниговского губернского правления на протяжении первой половины XIX в. как основной составляющей единицы органов государственного управления Черниговской губернией.

Lemish N.O.

Features of the construction, operation and reorganization of the provincial government of Chernihiv in the first half of the 19th c.

The article investigates the features of construction, operation and the process of reorganizing the board structure of Chernihiv Province during the first half of the 19th century as the basic level of Chernihiv province government.